SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-son (5-jild)
2025

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V5I5Y2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqanddavlatuniversiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

"Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari" elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
5-jild, 5-son (May, 2025). - 569 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Qurbonova Margʻuba
Oʻ'ZBEK TILI VA TIL SIYOSATI: TARIXIY EVOLYUTSIYA VA ZAMONAVIY OMMALASHTIRISH VOSITALARI 13-15

Polvanov Azim Kuchkarovich
AMIR TEMUR QOʻSHINIDA HARBIY TAʼMINOT VA ASKAR SAFARBARLIGINING MANBALARDA YORITILISHI 16-21

Esnazarova Zulfiya Baltashovna
QORAQALPOQLARNING SHAHAR MADANIYATI (1873 – 1924) 22-27

Axmedov Shaxzod Farxod oʻgʻli
OʻZBEKISTONDAGI YOSHLAR TASHKILOTLARI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991 – 2017-yillar) 28-36

Mamajonov Alisher, Alisherov Abduvohid
IKKINCHI JAHON URUSHI JANG MAYDONLARIDA ANDIJONLIK RAHBAR XODIMLARNING ISHTIROKI 37-43

Mamasaidov Lutfillo Payzullo oʻgʻli
XALQ TAʼLIMI SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA HAMKORLIK ALOQALARI 44-47

Asadova Raʼno Baymanovna
INNOVATIVE APPROACHES TO URBAN PLANNING AND TOURISM INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN NEW UZBEKISTAN (CASE STUDY OF INDIA'S EXPERIENCE) 48-52

Esanova Nilufar
1991-2024 YILLARDA OʻZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANOAT SOHASIDA HAMKORLIGI: NATIJALAR VA ISTIQBOLLAR (HINDISTON VA XITOY MAMLAKATLARI MISOLIDA) 53-56

Abdugʻaniyev Bekzod Abduvali oʻgʻli
OʻZBEK XONLIKLARI VA USMONLI DAVLATI HUKMDORI SULTON SULAYMON OʻRTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR 57-64

Xudoyberdiyev Axrorboy Nabi oʻgʻli
HUDUDIY YONDASHUV ASOSIDA YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA 65-70

Zokirjanov Mirzohid Shuxrat oʻgʻli
XIX ASRNING IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARIDA BOKU NEFT SANOATINING ROSSIYA IQTISODIY HAYOTIDA TUTGAN OʻRNI 71-74

Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich
MUSTAQILLIK YILLARIDA TOSHGʻUZOR-BOYSUN-QUMQOʻRGʻON TEMIR YOʻLINING QURILISHI VA UNING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI 75-80

Oʻrmonov Husniddin Baxriddin oʻgʻli
ULUGʻ VATAN URUSHINING DASTLABKI YILLARIDA OʻZBEKISTON SANOATI 81-88

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Urdushev Xamrakul, Sirojiddin Eshanqulov
MEVA-SABZAVOTCHILIK KLASTERLARI:
EKSPORTGA YOʻNALTIRILGAN RIVOJLANISH 89-98

Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali qizi
MOBIL ILOVALAR ORQALI XIZMAT KOʻRSATISH:
QULAYLIKMI YOKI NAZORAT VOSITASIMI? 99-104

Xakkulov Akbar Uralovich
MARKAZIY BANK FOIZ SIYOSATINING BANKLARNING FOIZ RISKIGA TA'SIRI 105-111

Amonov Mehriddin Oromiddinovich
TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISHDA RAHBARLIK USLUBI:
AVTOKRATIK RAHBARLAR 112-117

Ismoilova Dilfuza Ibodullayevna
HUDUDLARDA AHOLI SALOMATLIGINI TA'MINLANGANLIK DARAJASINI
BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI 118-125

Yangiboyev Rustam Berdiyarovich
TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI 126-131

Ollanazarov Bekmurod Davlatmuratovich
DXSH LOYIHALARIDA INVESTITSION KRAUDFANDING MODELIDAN
FOYDALANISH ORQALI INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISH VA UNI TURISTIK
XIZMATLAR KOʻRSATISH SOHASIDA QOʻLLASH ISTIQBOLLARI 132-143

Eshqobilova Nigoraxon, Qurbonova Safiyabonu
DAVLAT BUDJETINING DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING
NAZARIY ASOSLARI 144-150

Umronov Eldorbek Sodirovich
HUDUDLARDA INNOVATSION XIZMATLAR TURLARI RIVOJLANISHINING
EKZOGEN VA ENDOGEN OMILLARI, ULAR TASNIFI VA KOʻRSATKICHLARI 151-159

Turgunov Jasurbek, Siddikova Farangiz
OPPORTUNITIES AND PROSPECTS FOR DEVELOPING A GREEN ECONOMY
IN UZBEKISTAN 160-172

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ahmedova Dilrabo
YOSHLARNING MA'NAVIY-AXLOQIY QIYOFASINING SHAKLLANISHIGA TARIXIY
JARAYONLARNING TA'SIRI 173-177

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna
NAQSHBANDIYLIKDAGI MUROSA FALSAFASIGA OID QARASHLARINING
FALSAFIY TAHLILI 178-184

Kurbonaliyev Ural Xatamovich
ZAMONAVIY AXLOQIY INQIROZ SHAROITIDA ABU MUHAMMAD ABDULLOH
DORIMIY MEROSINING YOSHLAR MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHDAGI ROLI 185-189

Soipova Mavjuda Karimjanovna
FAZL IBN AHMAD TA'LIMOTIDA BILISH MASALASI 190-194

Jabborova Saodat Sattorovna
MA'NAVIYAT DAVLAT VA JAMIYAT RIVOJLANISHINING ASOSI 195-198

Fayziyev Xurshid Jumayevich
VOLTER FALSAFIY QARASHLARIDA FRANSIYADA AGRAR MUNOSABATLAR TAHLILI 199-204

Olimova Moxinur Ravshanbek qizi
YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA MA'NAVIYATNING O'RNI 205-208

Usarkulov Oybek
O'ZBEKISTON VA JANUBIY KOREYA O'RTASIDAGI MADANIY, ILMIY-TEXNIKAVIY ALOQALARNING IJTIMOIY AHAMIYATI 209-214

Majidov Sodiqjon Sadullayevich
IJTIMOIY ZIDDIYATLAR VA IJTIMOIY FALSAFIY TALQINLAR 215-218

Абдуллаева Икбола Мохировна
КНИГА – КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ВИДОВ ИСКУССТВА – ИСКУССТВО СЛОВА 219-226

Yusupova Ranoxon Tolibjonovna
MUHANDISLIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIY- FALSAFIY OMILLARI 227-230

Turabova Sevara Kattaqulovna
GLOBAL MEHNAT BOZORIDA SOFT SKILLS VA IJTIMOIY ONGNING STRATEGIK INTEGRATSIYASI 231-235

Rustamov Ramz Rizoqulovich
DESTRUKTIV TARG'IBOT TA'SIRIDAN HIMOYALANISHDA TANQIDIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH AHAMIYATI 236-240

Aslanov Said Karimovich
TIZIMLI YONDASHUV VA BOSHQARUV FAOLIYATING O'ZORO ALOQADORLIGI 241-244

G'aniyev Elbek Abdizoitovich
YOSHLARDA AXLOQIY INQIROZ KUCHAYISHIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING ROLI 245-248

Bozarov Dilmurod Mirzarasulovich
SINERGETIKANING ONTOLOGIK MUAMMOLARNI HAL ETISHDAGI O'RNI 249-252

Ochilova Nigora Ruzimuratovna
GLOBAL MUAMMOLARNI BARTARAF ETISHDA XALQARO KUCHLAR BIRLASHUVINING AHAMIYATI 253-258

Azimov Ozod Mamatkulovich
YOSHLARDA EKOESTETIK DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI 259-264

Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna
TARIXIY MANBALARDA YOSH MUTAXASSISLARNI RIVOJLANTIRISH HAQIDAGI QARASHLAR 265-271

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Мамбетов Сердар Ахмедович
СПОСОБЫ ПЕРЕВОДА РУССКИХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ НА КАРАКАЛПАКСКИЙ ЯЗЫК 272-280

Qurbanova Hilola Maqsadbek qizi
PRACTICAL NEEDS' ANALYSIS OF SOME BILINGUAL STUDENTS 281-288

Rakhmonova Yulduz Khusanovna
A HETEROGENEOUS LEGACY:
EXAMINING HEMINGWAY'S STYLE IN HIS LATER YEARS 289-295

Yakubova Nilufar Egamberganovna
ESKI O'ZBEK TILIDA TAF'IL QOLIPLI O'ZLASHMALAR 296-301

Sadullayeva Muxlisa Xamrayevna
ZAMONAVIY O'ZBEK HIKOYALARIDA BADIIY KONFLIKT MASALASI 302-307

Shomurodova Shahlo, Axmedjanova Farida
MARGARET DRABBLENING "THE MILLSTONE" ASARIDAGI NOYOB KO'RINISH 308-311

Nazarov Sardor Shamurodovich
A COMPARATIVE STUDY OF THE STRUCTURAL-SEMANTIC
FEATURES OF ENGLISH AND UZBEK WORD COMBINATIONS 312-315

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
HAQORAT VA TAHDIDLAR BILAN BOG'LIQ DA'VOLARNI SUD-LINGVISTIK
EKSPERTIZADAN O'TKAZISH ALGORITMI 316-325

Файзуллина Наргиза Дамировна
СОВРЕМЕННЫЕ СИНОНИМЫ И ТЕРМИНЫ КОМПЬЮТЕРНО-ИГРОВОГО
СЛЕНГА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ 326-331

Sodiqova Dinora Ilhom qizi
ANALYSIS OF PRINCIPLES OF CONVEYING FEELINGS CONCERNING LITERARY
TRANSLATION 332-337

Nazimova Himmatoy
"DEV" VA "YALMOG'IZ" OBRAZI ETIMOLOGIYASI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY
ILDIZLARI TAHLILI 338-342

Arziqulova Xurshida, Mustanova Shohista
SHARQ VA G'ARB DRAMATURGIYASI: MADANIY ALOQALAR
VA ILHOM MANBALARI 343-348

Azizova Feruza Rejavaliyevna
TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION G'OYALAR VA TEXNOLOGIYALARNI
JORIY QILISH ZAMONAVIY TA'LIMNING BOSH STRATEGIYASI 349-353

Agzamova Gulrux Ravshan qizi
XITOY TILIDAGI MUROJAAT ATAMALARINING UMUMIY VA XUSUSIY BELGILARI 354-358

Sherkulov Sardor Komilovich
SOCIAL PROBLEMS IN THE WORKS OF THOMAS HARDY:
AN INVESTIGATION OF CLASS INEQUALITY, GENDER AND INDUSTRIALIZATION 359-364

Rasulov Zubaydullo, G'ayratova Oybegim
DISKURS — LINGUAPRAMAGMATIK YONDASHUV OBYEKTI SIFATIDA 365-368

Bozorova Umida Qilichovna
BADIIY KIRITMALARNI ROSSIYADA O'RGANILISHI 369-372

Nuriddinova Huriyat Baxtiyorovna
TOPISHMOQLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI 373-376

Mamadiyorova Hilola
TAOM NOMLARINING TARJIMA JARAYONIDA MADANIY TAFOVUTLARNING TA'SIRI 377-384

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Abdullayeva Nodira Odil qizi
OILAVIY (MAISHIY) ZO'RAVONLIK OMILLARI MAJMUASI 385-393

Jo'raqulov Javohir Musoqul o'g'li
TOVLAMACHILIK JINOYATINI AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB SODIR ETISH AMALIYOTI: MUAMMO VA YECHIMLAR 394-399

Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li
YER OSTI SUVLARINI MUHOFAZA QILISH VA ULARDAN FOYDALANISHNING PREDMETI VA USULLARI 400-407

Утебаев Саламат, Калбаева Эльдора
ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЕ ХУЛИГАНИЯ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 408-413

Nuriddinov Ismoil O'lmas o'g'li
BURHONUDDIN MARG'INONIYNING "HIDOYA" ASARIDA JINOYAT VA JAZO MUVOZANATIGA OID AYRIM MASALALAR 414-420

Jabbarova Yulduz Ibrohim qizi
SUN'IY INTELLEKTNING NOTO'G'RI XULOSALARI (GALLYUTSINATSIYALAR): MOHIYATI, SABABLARI VA HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ZARURATI 421-432

Burxonov Shahzod Burxon o'g'li
XALQARO MEHNAT STANDARTLARI VA MEHNAT SHAROITLARINI TARTIBGA SOLISH 433-438

Avezov Umidjon Toshpulatovich
O'ZBEKISTONDA KASABA UYUSHMALARI FAOLIYATINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI TAHLILI 439-446

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Максудов Улугбек Курбанович
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ В ИННОВАЦИОННЫХ И СТАРТАП-ПРОЕКТАХ В УСЛОВИЯХ МИРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 447-453

Lutfillayev Maxmud, Egamberdiyeva Feruza
SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI, TARIXI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI 454-458

Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich
O'QUV FAOLIYATI TAMOYILLARIDA INTEGRATIV VA SINERGETIK YONDASHUVLAR 459-463

Jamolova Gulbadanbegim, Muhammadiyeva Elmera
TALABALARDA TAHLILIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI 464-468

Mamajanov Raxmatilla Yakubjanovich
TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN KOMPLEKS FOYDALANISHNING METODIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 469-478

Ishonkulov Ashraf Kurbonkulovich
GLOBALLASHUV SHAROITIDA TA'LIM JARAYONIDA INFORMAL TA'LIM YONDASHUVDAN FOYDALANISH ZAMONAVIY PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA 479-484

Esboganova Baxit Daribayevna
UMUMTA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARGA AMALIY MASHG'ULOTLAR OLIB BORISH METODIKASI 485-490

Kamalova Dilnavoz, Amurillayeva Munira
TEXNOLOGIYA DARSLARINI O'TISHDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI 491-495

Абдуллаева Дилдора Улугбековна
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ 496-503

Xamidova Zaynura Ramazonovna
STEAM TA'LIM TEXNOLOGIYASINING TA'LIM JARAYONIDA QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHIDA PEDAGOGIK MUAMMOLAR 504-508

Mustayeva Guldora, Mustayeva Guliston
SCIENTIFIC FOUNDATIONS OF REFLECTION MECHANISMS IN PEDAGOGICAL ACTIVITY 509-514

Avazova Munisa
TA'LIM DIZAYNIDA O'QUVCHILARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISH: GAMIFIKATSIYA VA INTERAKTIV METODLARNING TA'SIRI 515-517

Abdullayeva Mohigul, Fazlitdinov Muhammadali
SUN'IY INTELLEKT VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING XXI ASRDAGI ROLI HAMDA ULARNING TURLI SOHALARGA TA'SIRINI O'RGANISH 518-521

Urinova Dilbar Abdusamat qizi
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM FAOLIYATINI MODERNIZATSIYA QILISHDA TARBIYACHILARNING OTA-ONALAR BILAN ISHLASHINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI 522-526

Turdaliyeva Qizlarxon Ilhomjon qizi
BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI O'QITISHNING FUNKSIONAL YONDASHUV METODLARI 527-532

Baratov Jo'raqo'zi Shukurjon o'g'li
BO'LAJAK MUHANDISLARNI TAYYORLASHDA AMALIY MASHG'ULOTLARDA NOSTANDART TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISH METODIKASI 533-539

Suvanova Gulbaxor Baxromovna
KO'P MILLATLI MAKTABLARDA MADANIYATLARARO KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR 540-543

Qarshiyeva Muborak, Karshiyev Jaxongir
BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING LINGVISTIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH ORQALI XALQARO BAHOLASH DASTURLARI(PIRLS)GA TAYYORLASH USULLARI 544-547

Djurayeva Nargis Narkulovna
BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASIDA O'QUVCHILARDA NAFOSAT TARBIYASINING O'RNI 548-552

Otabayev Iskandar Abdug‘aniyevich
KREDIT-MODUL TIZIMI ORQALI O‘QUV REJALARINI ISHLAB CHIQISH VA ULARNI AMALIY TATBIQ ETISH BOSQICHLARI 553-562

Bozorov Zokir, Ravshanova O‘g‘ilshod
BO‘LAJAK MATEMATIKA FAN O‘QITUVCHILARINING PLANIMETRIYA BO‘YICHA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA TALABALAR MUSTAQIL ISHLARINING ROLI 563-568

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 5 | Issue 5 | 2025
ISSN Online: 2181-1342

Received: 15 April 2025
Accepted: 1 May 2025
Published: 10 May 2025

Article / Original Paper

ANALYSIS OF AGRARIAN RELATIONS IN FRANCE IN THE PHILOSOPHICAL VIEWS OF VOLTAIRE

Fayziev Khurshid Jumayevich,
Bukhara State University, PhD student

Abstract. This article briefly describes Voltaire's approach to the specifics of land ownership and agriculture in 18th-century France.

Keywords: Revolution, serfdom, industry, "Tocqueville effect", serf peasants, Holbach, Arthur Young, Alexis de Tocqueville, Voltaire.

VOLTER FALSAFIY QARASHLARIDA FRANSIYADA AGRAR MUNOSABATLAR TAHLILI

Fayziyev Xurshid Jumayevich
Buxoro davlat universiteti
Tayanch doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada XVIII asrda Fransiyada yer egaligi va qishloq xoʻjaligining oʻziga xos xususiyatlariga Volterning yondashuvi qisqacha bayon qilinadi.

Kalit soʻzlar: Revolyutsiya, krepostnoylik, industriya, “Tokvil effekti”, krepostnoy dehqonlar, Golbax, Artur Yang, Aleksis de Tokvil, Volter.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I5Y2025N30

Volter (1697-1778) – taxallusi, asl nomi Mari Fransua Arue boʻlib, fransuz yozuvchisi, faylasuf va tarixchidir. Fransiya Fanlar Akademiyasi (1746), Rossiya Fanlar Akademiyasi faxriy (1746) a’zosi. Erkin fikrlilikda ayblanib qamalgan (1717, 1725). Birinchi tragediyasi “Edip” qamoqda yozilgan, sahnalashtirilgan (1718). 1726 yilda Angliyaga surgun qilingan. Umrining koʻp qismi muhojirlikda kechgan. Didro boshchiligidagi “Ensiklopediya”ni nashr etishda faol ishtirok etgan. Volter oʻz estetik qarashlari va dramatik asarlarida klassisizm an’anasi yoʻlidan borgan, cherkov mutaassibligiga qarshi kurashgan. Fransuz ijtimoiy va davlat tuzumini oʻzgartirish gʻoyasini ilgari surgan. U hokimiyatni ozodlik, tenglik va birodarlik qonunlariga qat’iy amal qiluvchi odil monarx boshqarishini orzu qilgan. Uningcha, konstitutsiyaviy monarxiya eng oqilona davlat tuzumidir.

Volter asarlarida Sharq mavzusidan keng foydalandi. Volter Amir Temur va Ulugʻbek davri tarixini yaxshi bilgan. Ulugʻbekning “Ziji Koʻragoniy”, D. Yerbeloning “Sharq kutubxonasi” qomusi, Klavixoning “1403 — 1406 yillarda Samarqanddagi Temur saroyiga sayohat kundaligi” (1582) kabi asarlar bilan tanishgan. Tarixiy mavzudagi «Millatlarning holatlari va odatlari haqida» (1753—58) kitobida yer yuzidagi qator davlatlar, monarx hukmdorlar haqida ma’lumot beradi.

Fransuz mutafakkiri Volter davri Fransiyasidagi yer egaligi va agrar munosabatlar Gʻarbiy Yevropanikidan ancha farqli jihatlarga ega edi. Eski tuzum oxirida dehqonlarning yopiq dunyosi Fransiya aholisining 80% dan ortigʻini tashkil etdi [1]. Mabodo Fransiya bilan Muqaddas Rim imperiyasining asosini tashkil etuvchi Germaniyadagi feodal munosabatlarni taqqoslasak bu yaqqol koʻzga tashlanadi. Fransiya markazlashgan davlat boʻlib qirol mamlakat feodallarining mustaqilligidan va krepostnoy dehqonlarning ushbu feodallarga qaramligidan manfaatdor emas edi. Tinimsiz urushlar va markazlashgan hokimiyatning yoʻqligi nemis feodallarini mustaqil ravishda himoyalanishga majbur qilar, bu esa krepostnoy dehqonlarga boʻlgan ehtiyojni keltirib chiqarardi. Darhaqiqat, agar Fransiyani Angliya va Sharqiy Yevropa bilan taqqoslasak, tan olish kerakki, birinchi koʻzga tashlanadigan xususiyat, bu fransuz dehqonining ancha yaxshi mavqega ega ekanligidir[2]. Shunga qaramay, krepostnoy dehqonlar Fransiyada oz miqdorda boʻlsa ham mavjud edi. Toʻgʻri, krepostnoylik, Volterning Mont-Jura krepostnoylari foydasiga olib borgan shiddatli kampaniyasiga qaramay, revolyutsiyagacha saqlanib qoldi[3].Oddiy qilib aytganda, krepostnoy dehqonlarning kamligi va ozod dehqonlar ahvolining boshqa mamlakatlarnikiga qaraganda yaxshiroqligi, yaqinlashib kelayotgan revolyutsiya sharpasini yoʻqota olmadi. Bunday vaziyatda fransuz davlat arbobi Aleksis de Tokvil (1805-1859) nomi bilan bogʻliq “Tokvil effekti” aniq namoyon boʻladi. Bir qarashda bir narsa hayratlanarli: spetsifik maqsadi oʻrta asrlardan qolgan institutlarni keng miqyosda yoʻq qilishdan iborat boʻlgan revolyutsiya, bu institutlar yaxshi saqlanib qolgan, xalqi ularning siquvi va shafqatsizligini eng koʻp his qilgan mamlakatlarda emas, aksincha, ular ularni eng kam his qilgan mamlakatlarda sodir boʻldi; shunday qilib, zulm uncha ogʻir boʻlmagan joyda, u chidab boʻlmas darajada ogʻir boʻlib tuyuladi[4].

XVIII asrda Fransiyada yer egaligi va agrar munosabatlar haqida bir qator olimlar tadqiqot olib borganlar. Xususan, fransuz tarixchisi Genri Sening tadqiqotlari diqqatga sazovordir. Shuningdek, ingliz yozuvchisi, agronomi va iqtisodchisi Artur Yangning fransuz qishloqlaridagi yer egaligi kengroq yoritilgan. Ukrainalik tarixchi Yevgeniy Tarle esa Fransiya qishloqlarida industiriyani rivojlanishini tadqiq qilgan.

Eski tuzum davrining muammosi shunda ediki, Fransiya Yevropada behuda urushlarga tortilgan, qirol va uning atrofidagi dvoryanlar mamlakat gʻaznasini hashamatli hayot uchun sarflash bilan ovora edilar. Boʻshab qolgan mamlakat gʻaznasini toʻldirish uchun yangidan-yangi soliqlarni joriy qilishga toʻgʻri kelardi. Lekin har bir soliqni joriy etilishi yoki mavjud soliqlar boʻyicha har bir reforma, qirol ediktlari oqlovchi sabablarga (urush, qarzlar...) asoslangan va davlatning doimiy faoliyat yuritishi uchun zaruriyatlarga emas[5].

Soliqlardan tashqari krepostnoy dehqonlar uchun barshchina ham saqlanib qolgandi. Ammo feodal XVII-XVIII asrlarda qonuniy ravishda shakllangan odatdan tashqari barshchinalarni talab qilardi: u krepostnoylaridan oʻziga qarashli tegirmonlarni saqlash yoki qal’asini ta’mirlash uchun zarur boʻlgan materiallarni tashishga majbur qilardi yoki hatto ochiq-oydin oʻzboshimchalik bilan ularni oʻz hovuzlarini tozalashga majbur qilardi [6].

XVIII asr mobaynida qishloq xoʻjalik mahsulotlariga boʻlgan talab oshib bordi. Natijada ularning narxlari qimmatlashib, dehqonlarning bir qismi oʻzlarining iqtisodiy ahvollarini oʻnglab oldilar. Fransiyada nafaqat dehqonlar sinfiga tegishli mulk kamaymadi, balki XVIII asrning ikkinchi yarmiga kelib u asta-sekin koʻpayib bordi[7]. Lekin chorvachilik haqida bunday deb boʻlmasdi. Eski tuzum davrida qishloq xoʻjaligi bilan shugʻullangan barcha mualliflar, Vobandan boshlab to markiz de Tyurbiyi va Gilbertgacha, Yang va revolyutsiya

zamondoshlarigacha bir xil faktni ta'kidlaganlar: chorva mollarining taqchilligi yaylovlar yetishmasligi va shuningdek chorvachilik asosan qo'lida mablag'i bo'lmagan fermerlar ixtiyorida qolganligi tufaylidir[8].

Volter davrida Fransiya Yevropaning aholi zich joylashgan mamlakatlaridan biri edi. Mamlakatning iqtisodiy farovonligidan XVIII asrda sodir bo'lgan haqiqiy demografik bum ham dalolat beradi. O'zining deyarli 30 millionli aholisi bilan Fransiya G'arbiy Yevropadagi aholisi zich joylashgan davlatga aylandi[...] Aholining tez o'sishi tufayli tarixchilar o'sha paytda Fransiyani "Yevropa Xitoyi" deb atashardi. Aynan inson resurslariga boyligi tufayli u revolyutsiya va Napoleon urushlari davrida deyarli chorak asr davomida butun Yevropaga qarshi kurash olib bora oldi[9]. XVIII asrning qolgan qismida raqamlar aniqroq: 1750-yilda aholi soni 1740-yildagidan bir oz ozroq; keyin o'sish yana davom etdi: 1755 yilda 25 millionlik ko'rsatkichga erishiladi; 1760 yilda — 25,7; 1770 yilda — 26 600 000; 1780 yilda — 27 yarim million; 1790 yilda — 28 100 000; 1800 yilda — 29 100 000; 1810 yilda — 30 mln[10].

XVII-XVIII asrlarda industriyaning turli ko'rinishlari Fransiyaning nafaqat shaharlarida, balki qishloqlarida ham rivojlana boshladi. Oliy tabaqa vakillarining hashamatli hayotga intilishlari zeb-ziynat sanoatining taraqqiy etishiga turtki bo'ldi. Zeb-ziynat industriyasi hattoki qishloq hayotiga ham kirib keldi: shuningdek, kashtachilik faoliyati Burbon, Overn, Vele, Alanson va Normandiyada ham tatbiq etildi[11]. Agar industriya taraqqiyotini Yevropa miqyosida taqqoslaganda, Fransiya Angliyadan bu jihatdan orqada qolayotgandi. Xulosa qilib aytish mumkinki, Fransiyaning barcha qismlarida qishloq industriyasi odatdagidan ko'ra muhimroq bo'lgan, ammo biz Angliyada, Gollandiyaning janubida yoki Germaniyaning ba'zi hududlarida topadigan konsentratsiyani yoki intensivlikni Fransiyaning hech qayerida topa olmaymiz[12].

Industriya mamlakat janubiga qaraganda, shimolda ancha taraqqiy etgan edi. XVIII asrning ikkinchi yarmida fransuz qishlog'ida industriya ishlab chiqarishining eng oddiy shakli, ya'ni ishlab chiqaruvchi tomonidan iste'molchining bevosita buyurtmasi bo'yicha amalga oshiriladigan ishlar bilan bir qatorda mahalliy industriyaning to'rt turini qayd etishimiz mumkin:

1. ishlab chiqaruvchining bozorda sotish uchun ishlab chiqaradigan tovari;

2. tovarni keyinchalik sotish maqsadida buyurtma bergan ishlab chiqaruvchi yoki undan ishlab chiqarilgan mahsulotni xuddi shu maqsadda sotib olgan savdogar uchun ishlab chiqaruvchining ishi; bu holda, savdogar ishlab chiqaruvchining o'ziga emas, balki uning nomidan o'z ishini bajaradigan industriyachiga murojaat qiladi;

3. qishloq ishlab chiqaruvchisi ko'p hollarda o'z xomashyosi bilan ishlaydi, lekin ko'pincha ayrim hududlarda ular ishlab chiqaruvchi tomonidan yetkazib beriladi, bir vaqtning o'zida u buyurtma beradi;

4. biz buni topamiz, lekin kamroq, nafaqat xomashyo, balki hunarmandchilik ham xo'jayinning mulki bo'lib, u qishloq ishlab chiqaruvchisini ta'minlaydi va o'z buyurtmalarini ham beradi [13].

Mamlakat shimolida qishloq xo'jaligi ham ancha taraqqiy etgandi. Bundan tashqari, uning asosiy elementlari bo'yicha unchalik farq qilmagan uning ovqatlanishi ko'pincha vaqtga, mintaqaga, tuproq mahsulotlariga, industriya yoki aholining mehnatiga va ayniqsa, ekinlarning muhimligiga qarab miqdor va sifat jihatidan farq qilardi[14]. Shunday qilib, madaniyat yuksalib, ichki aloqalar osonlashganda, boylar o'z yerlari mahsulotlarini milliy industriyaning

turli mahsulotlariga ayirboshlash imkoniga ega boʻlganda, aholining asosiy manbalari kafolatlangan boʻlib koʻrinadi[15].

Qishloq xoʻjaligini rivojlantirish Fransiya uchun yildan-yilga aktual ahamiyat kasb eta boshladi. Volter bu haqda shunday yozgandi : "Taxminan 1750-yilga kelib, xalq she'rlar, tragediyalar, komediyalar, operalar, romanlar, romantik hikoyalar, yana romantik axloqiy mulohazalar, inoyat va konvulsiyalar haqidagi diniy bahslardan toʻyinib, bugʻdoy haqida fikr yurita boshladi. Biz hatto uzum toklarini unutib, faqat bugʻdoy va javdar bugʻdoy haqida suhbatlasha boshladik" [16]. Fransuz ma'rifatparvar faylasuflari va qishloq xoʻjalik sohasi boʻyicha olimlari Fransiyada qishloq xoʻjaligini rivojlantirish uchun asoslarni antik davrning grek va rim faylasuflari asarlaridan izladilar. Turli yoʻllar bilan — iqtisod, tarix, siyosat, axloq, falsafa, bilish nazariyasi, pedagogika — qishloq xoʻjaligi ma'rifatparvarlik harakatini belgilovchi eng muhim masalalarda imtiyozli oʻrinni egallaydi[17]. Ular qishloq xoʻjaligini rivojlantirish bilan bir qatorda, uni kelib chiqishi haqida ham turli gipotezalarni ilgari surdilar. Bu yerda Golbaxning fikrlarini e'tiborga olish oʻrinlidir: "Madaniyatli [...] xalqlar dastlab yovvoyi holda boʻlib, sarson-sargardonlik va daydilikda yurib, ov va urush bilan mashgʻul boʻlishgan [...]: asta-sekin oʻtroqlashib, oʻzlarini dehqonchilikka, soʻngra savdoga bagʻishladilar" [18].

Ingliz yozuvchisi, agronomi va iqtisodchisi Artur Yang (1741-1820) XVIII asrda Fransiyada qilgan sayohatida mamlakatdagi agrar munosabatlar haqida juda qimmatli materiallarni toʻplagan. Artur Yang Fransiyada yer egaligining 5 turini sanab oʻtgan:

1.Xususiy mulk huquqi asosida dehqonlarga tegishli kichik yer uchastkalari;

2. Yerni Angliyadagi kabi pul evaziga ijaraga olish;

3.Pul evaziga ijaraga olinib, keyin dehqonlarga kichik-kichik yer uchastkasi sifatida ijaraga beriladigan yer-mulklar;

4.Senziva asosidagi yer-mulklar;

5. Hosilining yarmi yoki uchdan birini yer egasiga berish evaziga dehqonchilik qiluvchilarga, ya'ni metayerlarga beriladigan yerlar[19].

Fransuz ma'rifatparvarlari qishloq xoʻjaligi sohasidagi qoloqlikni tanqid ostiga oldilar. Russo ruhidagi tabiat muxlislari nikoh va bolalar tarbiyasi masalalarida moralistlarga aylandilar ; monastrlar "inson zoti halok boʻladigan va koʻmiladigan jarlik" ekanligini ensiklopedistlar isbotlab berdilar ; siyosiy arboblar, erkinlik va tenglik targʻibotchilari aholi uchun falokatli boʻlgan boshqaruv mexanizmidagi kamomadlarni fosh qildilar ; ammo avvalambor, aholi kamayishini asosiy sababi sifatida, barcha, qishloq xoʻjaligining tashlandiq va kamsitilgan holatini koʻrsatdi[20]. Volter ham oʻz navbatida chetda turmadi, oʻzining "Qirq ekyuli kishi" nomli asarini quyidagi syujet bilan boshlab beradi:

"Doimo hozirgi kundan nolib, oʻtmishni maqtaydigan qariya, menga dedi:

— Doʻstim, hozir Fransiya Genri IV hukmronligi davrida boʻlgani kabi boy emas.

— Nima uchun ?

— Chunki yerlarga yaxshi ishlov berilmayapti.Chunki odamlar yerga e'tibor berishmayapti. Mardikor oʻz mehnatini narxini oshirgan boʻlsa, koʻpchilik yer egalari oʻz meroslarini shudgorligicha qoldirishayapti.

— Qora ishchilarni yetishmasligi nimaga borib taqaladi?

— Bu kimki oʻzida ozgina epchillik sezsa kashtadoʻz, oʻymakor usta, soatsoz, ipak toʻquvchi, prokuror va ilohiyotchi kabi hunarlarni tanlashidan kelib chiqadi. Gap shundaki, Nant ediktini bekor qilinishi qirollikda katta boʻshliq paydo boʻlishiga olib keldi. Chunki

monaxlar va tilanchilar koʻpayib ketdi. Xudo bizga taqdir qilib bergan yerga ishlov berishning ogʻir mehnatidan, har kim iloji boricha qochdi" [21].

Volterning fikricha, aynan diniy fanatizm, manmanlik va dangasalik qishloq xoʻjaligining rivojlanishi uchun toʻsiq hisoblanadi. Nant ediktini bekor qilinishi ortidan protestantlarga nisbatan diniy murosasozlikni avj olishi ularni Fransiyani tashlab ketishlariga olib kelganligini, bu esa mamlakat iqtisodiga katta zarar keltirganligini Volter qishloq xoʻjaligidagi inqirozda koʻradi. U oʻzining qarashlarini "Qirq ekyuli kishi" satirik asarida keng yorib berishga intildi.

Xulosa qilib aytganda, Volter boshqa fransuz faylasuflari kabi qishloq xoʻjaligini reforma qilish tarafdorlaridan biri edi.Volter "feodal anarxiya" va "tiraniya"ni keskin tanqid qildi[22]. U shu bilan birga, krepostnoy tuzum qoldiqlarini va xalqqa ogʻir soliqlarni solishlariga qarshi chiqdi. Volterning bu progressiv gʻoyalari va nihoyat, 1789-yil Buyuk fransuz burjua revolyutsiyasi davrida amalga oshdi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Solé, Jacques ; La Révolution en questions ; Seuil, 1 janvier 1988. p.99
2. Lefebvre, Georges; La place de la Révolution dans l'histoire agraire de la France ; In: Annales d'histoire économique et sociale. 1e année, N. 4, 1929. p.508
3. Sée, Henri;La France économique et sociale au XIIIe siècle ; Paris.Armand Colin.1925. p.19
4. Tocqueville, Alexis de ; L'Ancien Régime et la Révolution ; Paris, Michel-Lévy frères.1856. p.33
5. Hincker, François; Les Français devant l'impôt sous l'Ancien régime ; Paris, Flammarion,1971. p.13
6. Sée, Henri ; La portée du régime seigneurial au XVIIIe siècle. In: Revue d'histoire moderne et contemporaine, tome 10 N°3,1908. p.182
7. Loutchisky I. Les classes paysannes en France au XVIIIe siècle. In: Revue d'histoire moderne et contemporaine, tome 15 N°3,1911. p.300
8. Calonne d'Avesne, Alberic, vicomte de ; La vie agricole sous l'ancien regime dans le nord de la France ; Paris, Guillaumin, 1885. p.138
9. Бовыкин, Д/Чудинов, А; Французская революция. М. : Альпина нон-фикшн : Пост Наука, 2020. с.14
10. Dupâquier, Jacques. Les caractères originaux de l'histoire démographique française au XVIIIe siècle. In: Revue d'histoire moderne et contemporaine, tome 23 N°2, Avril-juin 1976. p.188
11. Sée, Henri ;, Franzôsische Wirtschaftsgeschichte, I. 1930. p.245
12. Kellenbenz, Hermann ; Industries rurales en Occident de la fin du Moyen Âge au XVIIIe siècle ; In: Annales. Economies, sociétés, civilisations. 18e année, N. 5, 1963. p.847
13. Tarlé, Evgueny ; L'industrie dans les campagnes en France à la fin de l'Ancien Régime, Paris, Edouard Cornély et Cie, 1910. pp. 79-80
14. Babeau, Albert ;La vie rurale dans lʻancienne France ;Paris, Didier et cie, 1883. p.86
15. Necker, Jacques ; De l'Administration des finances de la France ; Paris. 1784. p.213
16. Voltaire ; Questions sur l'Encyclopédie ; Genève, Cramer, 1770. p.136
17. Denis, Gilles; Agriculture, esprit du temps et mouvement des Lumières ; Histoire et Sociétés Rurales ;n° 48, 2e semestre 2017. p. 94
18. Holbach, Paul-Henri Thiry d' ; Système de la nature, ou Les loix du monde physique et du monde moral par M. Mirabaud ;Londres, s. n., 1770.p.325-326
19. Artur Jungs; Reisen durch Frankreich und einen Teil von Italien in den Jahren 1787-90; (Zimmermann, Berlin. 1793-1795, 3 band in 8°), II, s.192

20. Вольтерс, Фриц; Очерки по истории аграрных отношений и аграрного вопроса во Франции 1700-1790 гг; перевод под редакцией Н. М. Попова; Москва ; Петроград : Государственное издательство, 1923.с.148
21. Вольтер; Қирқ экюли киши; Француз тилидан Х.Файзиев таржимаси; Т.,2020. Б.3
22. Пименова Л.А. Монархия и придворное общество во Франции в конце Старого порядка. Сборник научных статей / Под общей ред.: Л.С. Белоусов. – М., Исторический факультет МГУ, 2018. с.364

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).